

Tabi Jackson Gee – Freya Rose

Mit tenne De Beauvoir?

Megoldások hétköznapi problémáinkra
a legnagyobb **feministáktól**

Mit tenne De Beauvoir?

Tabi Jackson Gee – Freya Rose

Mit tenne De Beauvoir?

Megoldások hétköznapi problémáinkra
a legnagyobb **pszichológusoktól**

Tabi Jackson Gee – Freya Rose

hvg könyvek

A fordítás alapja: Tabi Jackson Gee – Freya Rose: *What Would De Beauvoir Do? How the Greatest Feminists Would Solve Your Everyday Problems*. All rights reserved.
First published in Great Britain in 2018 by Cassell, a division of Octopus Publishing Group Ltd, Carmelite House, 50 Victoria Embankment, London, EC4Y 0DZ

Tördelés és tipográfia © Octopus Publishing Group Ltd, 2018
Szöveg © Tabi Jackson Gee & Freya Rose, 2018
Borító és karikatúrák az alábbi oldalakon: 7, 8, 22, 40, 52, 70, 82, 91, 100, 106, 119, 132, 143, 160, 173 © Gareth Southwell Illustration, 2018
További illusztrációk © Grace Helmer & Claire Huntley, 2018

Fordította © Szelényi Magdolna, 2020
Szakmailag lektorálta: Vincze Teréz
Szerkesztette: Gáspár Katalin

HVG Könyvek, Budapest, 2020
Kiadóvezető: Budaházy Árpád
Felelős szerkesztő: Mandl Orsolya
www.hvgkonyvek.hu

ISBN 978-963-304-900-6

Minden jog fenntartva. Jelen könyvet vagy annak részleteit tilos reprodukálni, adatrendszerben tárolni, bármely formában vagy eszközzel – elektronikus, fényképeseti úton vagy más módon – a kiadó engedélye nélkül közölni.

Kiadja a HVG Kiadó Zrt., az 1795-ben alapított
Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
Felelős kiadó: Szauer Péter

Nyomdai előkészítés: Sólyom Melinda

Nyomás és kötés: Kína

Tartalom

Bevezető	6
-----------------	----------

1. fejezet: Politika és hatalom	8
--	----------

Mi fán terem a feminista? • Nem illetnek meg ugyanazok a jogok, mint a férfiakat? • Miért fáradjak a szavazással, amikor úgy sincs hatása a magánéletemre? • Miért hívnak teljesen ismeretlen férfiak „csillagomnak” vagy „szívemnek”? • Mi a baj azzal, ha azt mondjuk, hogy a nők együttérzőbbek, mint a férfiak? • A feminizmus csak a fehér nők dolga? • Miért nem éri el soha a feminizmus a nemek egyenlőségét?

2. fejezet: Randi és párkapcsolat	40
--	-----------

Hagyjam a randipartnerem fizetni, ha ragaszkodik hozzá? • Ha társkereső alkalmazásokat használok, azzal tárgyasítom magam? • Mi a baj az egyéjszakás kalandokkal? • Miért nem vallhatom be a partneremnek, ha csak megjártsom az orgazmust? • Boldog és sikeres vagyok. Miért érdekel bárkit, hogy párkapcsolatban élek-e? • Lehet feminista a párom? • Nőként megkérhetem a férfi partnerem kezét?

3. fejezet: Házasság és család	70
---------------------------------------	-----------

Vajon az álomesküvő után mesés házasság következik? • Felvegyem a férjem nevét, miután összeházasodtunk? • Ha mindketten dolgozunk, miért nekem kell elvégeznem a házimunkát? • Szeretnék egyáltalán gyereket? • Mit jelent az, hogy normális család? • Ki vegye igénybe a szülői szabadságot? • A lányom ragaszkodik hozzá, hogy hercegnőnek hívjuk. Hol rontottam el?

4. fejezet: Munka és fizetés	100
-------------------------------------	------------

Nem baj, ha csak háztartásbeli szeretnék lenni? • Miért keresek kevesebbet, mint a férfiak? • Túl kedves vagyok főnöknek? • Amikor újratárgyaltuk a bérezésem, a főnököm azt mondta, tudja, hogy most összeavart ezekkel a százalékokkal. Mégis mire gondolhatott? • Ragaszkodhat a főnököm ahhoz, hogy magas sarkút viseljek a munkahelyemen? • Muszáj elmennem inni a férfi kollégáimmal, hogy feljebb léphessek a ranglétrán? • Csak a meztelen nők kerülhetnek be a Metropolitan Múzeumba?

5. fejezet: Nők és a média	132
-----------------------------------	------------

Merjek online véleményt mondani? • Miért vagyok megszállottja a női celebek kinézetének? • Lehet, hogy mégsem vagyok annyira hetero, mint gondoltam? • Miért akarok mindig új ruhát venni? • Miért hiányoznak a nők a filmszakmából? • Miért van szükségünk női magazinokra? • Szexista a technológia?

6. fejezet: Az én testem!	160
----------------------------------	------------

Miért érzem magam mindig kövérnek? • Minden megváltozna, ha a férfiak is szülhetnének? • Muszáj szörtennek lennem odalent? • Van joga bárki másnak dönteni arról, hogy megtartom-e a magzatot? • Miért félek nőként egyedül végigmenni az utcán?

Jegyzetek	186
------------------	------------

Név- és tárgymutató	190
----------------------------	------------

Köszönetnyilvánítás	192
----------------------------	------------

Bevezető

Gondolkodtunk már valaha is a béremelésről? Az orgazmusról? Vagy arról, hogy mit is jelent valójában a nemek közötti egyenlőség? A *Mit tenne De Beauvoir?* a feminista elméletek tükrében járja körül a mindennapi élet során felmerülő problémákat, és próbál utat mutatni a 21. századi élet útvesztőjében.

Egyes szám első személyben szerepelnek a kérdések: „Hagyjam a randipartnerem fizetni, ha ragaszkodik hozzá?”, „Ragaszkodhat a főnököm ahhoz, hogy magas sarkút viseljek a munkahelyemen?” Ezek a személyes kérdések indítják el a vitát a világon minden nőt érintő problémákról, és annak vizsgálátát, hogyan válaszolták meg ezeket a múlt feministái és mit válaszolnak rá a maiak.

A kérdés, amit a könyv minden oldalról körbejár, nem új, évszázadok óta létezik: egyenjogúak-e a nők a férfakkal? Valamivel hangosabban teszik fel, amikor a feminizmus fel-feltámadó hullámai beszivárognak a köztudatba, de gyakran csak csendben, magunktól merjük megkérdezni: egyenjogúak vagyunk-e – és azt is, hogy miért nem. Vagy: „Ha férfi lennék, ugyanígy kezelnék?”, és „Na, várjunk csak! Feminista lennék?!”

Annak ellenére, hogy a feminizmus négy alkalommal próbálta már átformálni a gondolkodást, hogy a világ nagy részén ugyanolyan szavazati joggal rendelkeznek a nők, mint a férfiak, és hogy olyan tudományos áttörést jelentő eszközök állnak a nők rendelkezésére, mint a fogamzásgátlók, ezek a régi kérdések még mindig ott rejtőznek a mindennapokban anélkül, hogy választ találnánk rájuk.

A feminizmus igyekszik megválaszolni ezeket a kérdéseket, sőt néha még a megoldásra is rálel. De ahogy a felvetett probléma a korral együtt változik, úgy változik a feministák feladata is. Ezért olyan lenyűgöző a különbség az olyan híres feministák, mint Betty Friedan és bell hooks, Mary Wollstonecraft és Simone de Beauvoir, Gloria Steinem és Kate Millett között.

Ezek a gondolkodók koruk legégetőbb problémáira keresték a megoldást, és jelentős hatást gyakoroltak a mai világra. Meglepő módon azonban, amikért ők harcoltak – az erőszak elleni küzdelemtől a szavazati jog elérésén át a bérszakadék megszüntetéséig –, számos országban még ma is létező problémák.

A könyvben említett feministák egyike sem jelentősebb a másiknál, ám ha saját életünkön keresztül hasonlítjuk össze az elméleteiket, közelebb juthatunk annak megértéséhez, mit jelent a mai, modern világban a biológiai nem (*sex*) és a társadalmi nem (*gender*). Audre Lorde gondolatait idézve: az, hogy a nők képesek együtt dolgozni és közös megoldást találni, a különbözőségük ünnepe. A *Mit tenne De Beauvoir?* című könyv arra vállalkozik, hogy ezeknek az előzményeknek és felhalmozott tudásnak a felhasználásával választ adjon olyan hétköz-

napi kérdésekre, mint például: „Mi a baj azzal, ha azt mondjuk, hogy a nők együtt-érzőbbek, mint a férfiak?”, „Miért nem vallhatom be a partneremnek, ha csak meg-

játszom az orgazmust?”, „Szexista a technológia?”, „Miért érzem magam mindig kővérnek?”

A kapott válaszokat tekintve Shulamith Firestone-nak a biológiai nemről alkotott elmélete megváltoztathatja hálózatosai viselkedésünket, Germaine Greer hatására akár megkérdőjelezhetjük a házasság intézményét, míg bell hooks segítségével feministává tehetjük férfi barátainkat. Charlotte Hawkins Brown elmagyarázza, hogy a feminizmus miért nem csak a fehér nők dolga, Rosabeth Kanter pedig kifejti, hogyan vívhatunk ki magunknak több tiszteletet – és fizetést – a munkahelyünkön.

Röviden és tömören: ez a könyv a nőket érintő hétköznapi problémákra igyekszik megoldást találni a feminista elméletek széles spektrumát áttekintve. Habár ezek az elméletek – származzanak a feminista mozgalom leghíresebb képviselőitől vagy épp kevésbé ismert alakjaitól – nem mindig csengenek össze, remélhetőleg segítenek majd egy kicsit máshogy szemlélni a világ működését. Tekintünk erre a kötetre úgy, mint egy modern útmutatóra a feminizmushoz. Vagy mint a kedvenc magazinunk tanácsadói rovatára – amennyiben azt egy minden idők legnagyobb feministáiból összeírt szupernő írja.

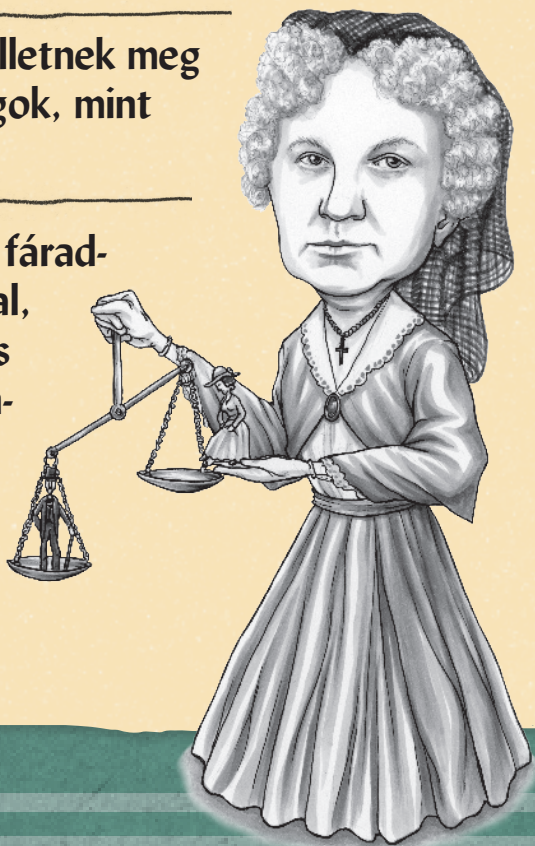

Politika és hatalom

10. oldal: Mi fán terem a feminista?

15. oldal: Nem illetnek meg ugyanazok a jogok, mint a férfiakat?

19. oldal: Miért fáradjak a szavazással, amikor úgy sincs hatása a magánéletemre?

24. oldal: Miért hívnak teljesen ismeretlen férfiak „csillagomnak” vagy „szívemnek”?

28. oldal: Mi a baj azzal, ha azt mondjuk, hogy a nők együttérzőbbek, mint a férfiak?

32. oldal: A feminizmus csak a fehér nők dolga?

36. oldal: Miért nem éri el soha a feminizmus a nemek egyenlőségét?

1. fejezet

Mi fán terem a feminista?

Simone de Beauvoir • Olympe de Gouges • Mary Wollstonecraft • Sojourner Truth
• Elizabeth Cady Stanton • Harriet Tubman • Kishida Toshiko • Francisca Diniz •
Emmeline Pankhurst • Kate Millett • Rosa Luxemburg • Clara Zetkin

A küzdelem a nők jogaiért olyan régóta folyik, hogy már a feminizmuson belül is sokféle elképzelés van arról, mit jelent maga a *feminista* fogalom és melyek a nők jogai. Kezdjük hát a történetet az elmélettel, amikor a francia író és filozófus Simone de Beauvoir (1908–86) feltette a kérdést *A második nem (Le deuxième sexe)* című, 1949-es könyvében: „Egyáltalán: vannak még nők?”¹

De Beauvoir szerint nem egyértelmű, mit értünk a *nő* kifejezés alatt. Divat arról beszélni, hogy „végeszélyben a nőiség”, és arra buzdítani: „Legyünk nők, maradjunk nők, váljunk nővé.” Mintha csak akkor lenne egy nőnemű egyed nő, ha „osztozik abban a rejtelmes és fényesített valóságban, amit nőiségnek hívnak”.² És a lényeg: a társadalom elvárásain keresztül válik nővé, de ezek az elvárások az adott kultúrától függenek, tehát olyanná válik, amilyennek a társadalom által meghatározott és előírt szerep megkívánja. „Az embernőstényt – úgy, ahogy a társadalomban megjelenik – nem határozza meg egymagában sem biológiai, sem pszichikai, sem gazdasági végzete; az emberiség egész múltja és jelene alakította azzá, aki.”³ A nők jogainak megvitatásáról szóló alapmunkával De Beauvoir ajtót nyitott a nőiség egy sokkal kevésbé merev értelmezéséhez, ami ma is jelen van a gender változásával foglalkozó elképzelésekben. Három olyan kérdéskörre világított rá, amivel a nők újra és újra szembesülnek az egyenlőségért folytatott harc során: a biológiai meghatározottságuk, az állítólagos „lelki

jellemvonásaik” és a társadalmi-gazdasági erejük hiánya, mivel ezekből ered az a modell, amely szerint mindenben különböznek attól, ami „férfi”.

A biológia nem a végzetünk

1946-ban, egy évvel azután, hogy a francia nők szavazati jogot kaptak, De Beauvoir úgy fogalmazott: „Sokáig haboztam, írjak-e a nőkérdésről. Nem éppen újszerű, és idegesítő téma, különösen nőknek.”⁴ Gondolhatott itt a görög filozófusokra is, hiszen Arisztotelész már a Kr. e. 4. században azt állította a *Politika* című művének *Első könyvében*, hogy a nők természete és a bennük rejlő lehetőségek mind biológiai eredetűek, sőt „...a hím és a nőstény viszonya természettől fogva az, hogy amaz erősebb, emez gyengébb, amaz uralkodó, emez az alárendelt elem. S szükségszerűen így kell ennek lennie mindenütt az emberek között is”.⁵

Ha valami, hát ez okot adott volna a tiltakozásra, ám valamiért – gazdasági erő, politikai fórum, szervezethez és pénz hiánya? – a nők körülbelül kétezer évig képtelenek voltak megváltoztatni ezt a vélekedést. Habár

a Leszbosz szigetén élő ókori görög költő, Szapphó már Arisztotelész születése előtt kétszáz évvel is boldogan hágtat a nők viselkedésére vonatkozó szabályokat. Ugyanakkor elképzelhető, hogy éppen ez a szabályszegő magatartás eredményezte azokat a kulturális, gazdasági és vallási intézményeket, amelyek a férfiak hatalombirtoklását voltak hivatottak biztosítani az élet minden területén. Estelle Freedman (1947–) történész munkáiban megtaláljuk, hogy a Földet körbejáró hatalmi szálak hogyan fejlődtek, és alakították azokat a társadalmi rétegződéseket, amelyek a jólét és hatalom egyenlőtlenségeire épülnek, különösen a nem és a rassz alapján.⁶

A középkorban pár magányos farkas, mint Bingeni Szent Hildegárd (1098–1179), később Christine de Pisan (1364–1430 körül) és François Poullain de la Barre (1647–1723) meg merték kérdőjelezni a nők „természetes” szerepüket: főleg a férfi segítőtársának lenni, hogy annak a tökéleteshez közeli élete legyen. Ahogy az emberi jogokkal egyre többen kezdtek foglalkozni a 18. században, több író – köztük a francia **Olympe de Gouges** (1748–93) és a brit **Mary Wollstonecraft** (1759–97) (lásd 36. oldal) – rámutatott a nemek teljesen különböző életére. Tisztában voltak azzal, hogy amikor a férfiak „emberi” jogokról beszéltek, igazából a fehér férfiak

A nők szavazati jogáért harcoló szüffrazsettek gyakran váltak erőszak áldozataivá.

jogaira gondoltak, és ez ellen a nők nevében tiltakoztak. A feminizmus mint politikai mozgalom elindult.

A nők nem férfiak

A 19. század végére a feminizmus első hullámának aktivistái – közéjük tartozik például az amerikai **Sojourner Truth** (1797–1883), **Elizabeth Cady Stanton** (1815–1902) és **Harriet Tubman** (1822–1913), a japán **Kishida Toshiko** (1863–1901), a brazil **Francisca Diniz** (1859–97) és a brit **Emmeline Pankhurst** (1858–1928) – sikeresen megváltoztatták a nőkről elfogadott

„A passzivitás, a »nőies« nő alapvonása a legkisebb gyerekkorban kialakul [...] a kislányra igenis a társadalom és a neveltetés erőlteti rá ezt a sorsot.”⁷

Simone de Beauvoir

képet. Sojourner Truth, afroamerikai női jogi aktivista 1851-es *Ain't I a Woman?* (Én nem vagyok nő?)⁸ című beszédében kifejezetten az ellen a berögződés ellen emelte fel a szavát, miszerint a „nő” csak fehér bőrű lehet, kiváltságokkal bír, és „be kell segíteni a hintóba”: „13 gyermeket szültem, a legtöbbet eladták rabszolgának... és én nem vagyok nő?” Az első hullám feministái azért harcoltak, hogy a nőket saját joguknál fogva ismerjék el gazdasági és politikai szempontból is teljes jogú polgároknak, de ahhoz, hogy világméretű mozgalomban egyesüljenek a különböző nézetek, a 20. századi összefogásra volt szükség.

Ezt a feminizmus második hullámnak radikális állásfoglalói érték el, akik De Beauvoir *A második nem* című könyvét bibliaként forgatva megkérdőjelezték azt az álláspontot, miszerint a nők „gyengesége” a biológiából és a pszichológiából következik. Rádöbrentek, hogy az összes érvet egy olyan nyelv- és gondolatrendszerben fogalmazták meg, amelynek a férfi a középpontja, s ebben a nő csak másodlagos szereppel bír. Ahogy azt De Beauvoir is megjegyezte: „Egyenlőség, a meglevő különbségek alapján» – legjobb esetben ezt szánták a másik nemnek.”⁹

A probléma nemcsak a férfiak intézményesült hatalombirtoklása, hanem az úgy-

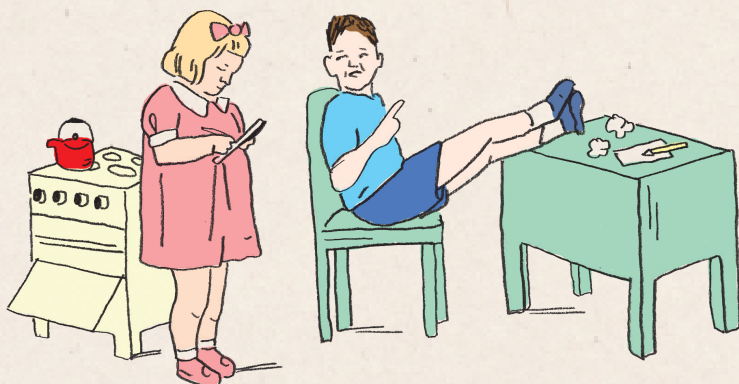
Alapvető kérdés

Melyek azok a láthatatlan hatalmi struktúrák, amelyek hátráltatják a nőket?

nevezett „férfinyelv”, azaz a nyelvbe kódolt hatalmi viszonyrendszer, ahogy arra Dale Spender (1943–) ausztrál feminista a *Man Made Language* (Férfiak alkotta nyelv)¹⁰ című művében rávilágított. Spender szerint, bár egészen ártalmatlannak tűnik, hogy a világ tárgyait és eseményeit ilyenformán kategorizáljuk, valójában az egyik legáthatóbb és legveszedelmesebb rejtett elnyomás. Azaz annak a feltételezésnek a tudatában nőünk fel, hogy a norma, a „rendes emberi lény” a férfi, és ahol csak egy norma van, ott mindenki más, aki nem tartozik a normához, a deviáns kategóriába kerül. Spender szerint ez nem két egyenlő részre osztja az emberiséget, hanem „férfiakra” és „minden másra”. Így a nők – mivel nem férfiak – jelentéktelen helyet töltenek be még a nyelvben is, amelyet használnak.

„Ez azért van, mert a férfiak kezében volt a hatalom, így lehetőségük nyílt megteremteni és elfogadtatni a férfi felsőbbrendűség mítoszát.”

Dale Spender

Kora gyermekkortól szigorúan előírják a társadalmi nemünknek megfelelő szerepünket.

A második hullám feministái számára világgosszá vált, hogy a nők soha nem fognak egyenlőséget és elismerést kapni, csak ha helyet találnak a férfiak által meghatározott világon kívül. A társadalmi nem kérdését az alapoktól kellett felépíteni: nem a férfiak érveire válaszolva, hanem a nők életének és gondolatainak tükrében. Ezek az újonnan öntudatra ébredt csoportok az 1960-as években Európában és az Egyesült Államokban nemcsak csoporton belül, de egymás között is megvitatták a személyes tapasztalataikat, megtalálták az ismétlődő problémákat, így az amerikai Carol Hanisch (1942–) és **Kate Millett** (1934–2017) szavaival élve „a személyes egyben politikaivá” vált.¹¹ Ahogy saját női tapasztalataikat saját feltételeik szerint és a nők szemszögéből vizsgálták, a mozgalom gyors fejlődésnek indult. Azóta a feminizmus az egymást támogató társadalmi és elméleti mozgalmak különböző kombinációin keresztül haladt előre.

Amíg Wollstonecraft a 18. században a politikai jogokért küzdött, a második hullám már a szociális, kulturális és politikai intézmények újraértelmezéséért, illetve a nőket

korlátozó hatalmak ellen harcolt. Millett egyetértett De Beauvoirral abban, hogy a probléma gyökere a társadalom kondicionálásában rejlik. Tökéletes példa erre, hogy a férfiaknak megengedett az agresszív viselkedés; a nőknek azonban el kell fojtaniuk. És amíg a férfiak az agressziójukat nem a szocializáció tényével, hanem a nemi szerepükkel hozzák összefüggésbe, és ezt ünnepelve szövik a nyelvbe is – „tökös a srác!” –, addig kizárják a nőket a versenyből, a győzelemből – és a hatalomból.

Az első hullám szocialista feministái, mint a német **Rosa Luxemburg** (1871–1919) és **Clara Zetkin** (1857–1933) szerint a kapitalizmus alapvető szerepet játszott a nők elnyomásában. A nők meg nem fizetett munkája – gyerekevelés, főzés, idősök és betegek ápolása – által tudják a férfiak a társadalmi és fizetett munkának szentelni magukat. A munka nemi alapú felosztása közvetlenül, a kapitalizmus pedig közvetetten szolgálja a férfiak érdekeit, amit a prekapitalista társadalmak nem ismernek fel. Ha a nők továbbra is ingyen végzik a fent felsorolt munkákat, a férfiak továbbra is

meg fogják tartani az intézményesített hatalom feletti ellenőrzést, és a nők örökre kívül kerülnek ezen a körön. A kapitalizmusnak, az osztályalapú rendszernek és a nőknek is meg kell változniuk, ha el akarjuk érni a hatalmi egyensúlyt.

A harmadik és negyedik hullám

A második hullám radikális feministái sok nő számára szélsőségesnek bizonyultak, így a harmadik hullám az 1990-es években visszatért a „hagyományos” nőiességhez. A magas sarkú, a rúzs, a kihívó öltözkövisete újra előtérbe került – ellentétben az előző hullám képviselőinek androgün megjelenésével. Ahelyett, hogy közvetlenül a férfiak dominanciája vagy a kulturális sztereotípiák ellen vették volna fel a harcot, visszájára fordították a szexista, rasszista és kirekesztő jelképeket, és visszaállították az addig száműzött szavak és tárgyak lét-

jogosultságát. A „különbözőséget” ünnepték, minden csoportot és személyt egyenlőnek tekintettek.

A feminizmus fogalma olyannyira kiszélesedett, hogy a férfiak szerepe a nők korlátozásában már elenyészőnek tűnt. Aztán a közösségi médiával párhuzamosan felnövő fiatal nők elkezdtek megosztani a szexuális zaklatásokkal és nőgyűlölettel kapcsolatos tapasztalataikat, a testükkel szembeni negatív érzelmeiket, és ezzel új hullámot indítottak el. Egy olyan világ tárult fel, ami sajnos nem sokban különbözött a 19. századtól: a nőkkel még mindig tiszteletlenül bánnak, bántalmazták őket a munkahelyen, az utcán és otthon. A hatalom dinamikája ugyanaz maradt. Ugyanakkor az online felületek által biztosított kommunikációnak köszönhetően a feminizmus e hulláma nagyon gyorsan teret nyert. Az egyik első ember, akinek a bukását hozta, Harvey Weinstein amerikai filmproducer volt.

Következtetés

Tehát mi fán terem a feminista? Gloria Steinem (1934–) amerikai aktivista meghatározása szerint feminista „mindenki, aki felismeri a nők és férfiak egyenlőségét és emberi mivoltát”. Ebbe a körbe a férfiakat is szeretettel várják, hiszen őket is korlátozza az az átfogó, láthatatlan rendszer, amelyben élünk, és amit patriarchyizmusnak nevezünk. Chimamanda Ngozi Adichie (1977–) nigériai író így fogalmazott a *Mindenkinek feministának kellene lennie* (*We Should All Be Feminists*) című TEDx-előadásában: „A feminista olyan férfi vagy nő, aki szerint igenis van probléma a mai nemi szerepekkel, és ezt meg kell oldanunk. Jobbnak kell lennünk.”¹²

Nem illetnek meg ugyanazok a jogok, mint a férfiakat?

Domitila Barrios de Chungara • Jessica Neuwirth

Általános tévhit, hogy az emberi jogokba a nők jogai is beletartoznak. Mivel a nők képesek új életet világra hozni, speciális jogokra formálhatnak igényt, ezeket azonban túl különlegeseknek vélik ahhoz, hogy bekerüljenek az emberi jogok közé, így gyakran inkább mellőzik és kihagyják őket. Tekintve, hogy a nők felnőtt emberek, azt feltételezik, hogy az emberi jogokról szóló törvényekben az összes olyan jog megtalálható, amelyre egy nőnek szüksége lehet. A feministák ragaszkodnak ahhoz az állásponthoz, hogy a társadalmi nemre való tekintet nélkül hozott törvények olyan veszélyeket hordoznak a nők számára, amiket csak a nők jogainak vizsgálatával lehet megérteni.

A feminista mozgalom korai szakaszában egy alapvető kérdés merült fel: a nők a férfiakhoz hasonlóként akarnak megjelenni, vagy a nők és a férfiak közti különbségeket tiszteletben tartva a két nem egyikeként? Ha a nők ugyanolyanok, mint a férfiak, akkor mi a probléma? Csak keményebben kell dolgozniuk, és áttörniük a jól ismert „üvegplafont”. Ám ha a nők ragaszkodnak ahhoz, hogy különböznek a férfiaktól, akkor a normától – a férfitől – való eltérésként, tehát alsóbbrendűként fogják látni őket. **Domitila Barrios de Chungara** (1937–2012) brazil feminista ezt direkterben fogalmazta meg az első Nők Világkonferenciáján 1975-ben Mexikóvárosban. Azt mondta, kétféle szabadságot tart elképzelhetőnek. Az egyik azokat a nőket érinti, akik azt gondolják, csak akkor lesznek szabadok, ha férfiként viselkednek, és a bűntársaik lesznek. „Nőtársaim, tényleg szivarozni akarunk? [...] Ha egy férfinak

tíz szeretője lenne, nekem is utánaoznom kellene? Ezzel csak megaláznánk az embereket, semmi más nem érnénk el.”

De Chungara bolíviai őslakosok leszámrazottja, szegény és bántalmazott gyermekekből lett tiszteletet parancsoló közösségszervező. Tüntetéseket szervezett az oktatás és az egészségügyi ellátás javításáért, illetve a túl magas élelmiszerárak ellen. Szerinte a munkásosztály nőtagjai számára értelmetlen a feminizmusnak az az iránya, miszerint a nőnek a férfihoz hasonlóvá kéne válnia. Ez csak „a jólétben élő nőknél működhet, akiknek mindenük megvan”. Azt mondta: „emberi lénynek kijáró tiszteletet szeretnénk, akik képesek megoldani a problémáikat, akik részt vehetnek mindenben – kulturális, művészi, politikai, szakszervezeti gyűléseken. Ez olyan szabadság, ami azt jelenti, hogy tisztelik a véleményünket a családi tűzhely mellett, és az otthonon kívül is!”

De Chungara nem intellektuális elismerést, hanem igazi változást szeretett volna. A nők jogaival kapcsolatban három fő kérdést tett fel: Vajon az emberi jogok magukban foglalják a nők jogait? Ha igen, hogyan lehetne ezeket betartatni? A nőket érintő problémák közül sok az otthonok falain belül merül fel, ezek akkor kívül esnek a jog hatáskörén?

De Chungara emlékeztette a közönségét, hogy 1948-ban *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában*¹³ az „Egyesült Nemzetek népei újból hitet tettek az alapvető emberi jogok, az emberi személyiség méltósága és értéke, a férfiak és nők egyenjogúsága mellett”, és ebben lefektették, hogy „minden személynek joga van a közösség kulturális életében való szabad részvételhez”. Tehát minden országban – Bolíviában is – jogunk van mindenhez, amit aláírtak

A nőket régóta tulajdonként kezelik. 1707-ben John Holt angol főbíró a más feleségével való szexuális viszony létesítését mint „a tulajdonjog súlyosabb megsértését” írta le.

Alapvető kérdés

Mi történne, ha a nők felhagynának a jogaikért folytatott küzdelemmel?

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában. De Bolíviában mit tettek a politikusok a nők oktatásáért, képzéséért és bátorításáért? Lehetséges, hogy akik a törvényeket hozzák, így próbálják megszerezni a nők szavazatait, mielőtt újra magukra hagynák őket?

Különböznek a nők jogai?

Vannak feministák, akik amellet érvelnek: nem elég, hogy a nőket mint teljes jogú embereket ismerik el *Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában*. A nők élete és mindennapi élményei egészen más problémákat vetnek fel (például a testük feletti rendelkezés jogát), de ezekre a nyilatkozat írásakor nem voltak tekintettel. A vallás és kultúra gyakran formál jogot arra, hogy előírja, mit tehetnek a nők, főleg, ha a saját testükről van szó. Ilyen például a női nemi szerv megcsonkítása, a becsületgyilkosságok és a gyermekházasságok (egyes országokban már tízéves kislányokat is férjhez adnak). Egy 2014-es UNICEF-jelentés szerint Nigériában a 49 évnél fiatalabb nők 77%-a már 18 éves kora előtt házas volt; ugyanabban a korcsoportban a férfiak esetében ez csak 5%.¹⁴ Egyes országokban hevesen

A házasság szent köteléke

ragaszkodnak ahhoz, hogy a férfinak vagy a meg nem született magzatnak már a fogantatás pillanatától több joga van a nő testéhez, mint magának a nőnek. A gyermek élethez való jogát az ENSZ gyermekjogi egyezményében lefektették. A nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről szóló ENSZ-egyezmény a nő élethez való jogát nem tartalmazza.

Az ilyen típusú jogok nincsenek benne az emberi jogi szabályozásokban, és ha van bármilyen törvény, ami úgy tűnik, hogy felöleli, az gyakran tartalmaz olyan kiegészítést, amely semlegesíti az egészet. Tanulságos például Algéria esete: bár aláírta és ratifikálta a nőkkel szembeni hátrányos

megkülönböztetésről szóló egyezményt, de hozzáadott egy záradékot, miszerint az egyezmény nem mondhat ellent az algériai családjogi törvénynek. Tehát abban az egyezményben, amelyet azért hoztak létre, hogy megvédje a nőket, mindjárt semlegesítették is a nők jogait. **Jessica Neuwirth**, az Equality Now nevű civil szervezet alapítója rámutatott arra, hogy Algéria csak akkor volt hajlandó aláírni az egyezményt, ha semmit nem kellett megvalósítania belőle.¹⁵ Ugyanaz a helyzet, mint aminek De Chungara volt a tanúja Bolíviában.

Az új élet létrehozásának képessége miatt a nők teste különösen problémás terület a jog számára. Emiatt a nőket érzékenyen érinti a nemmel kapcsolatos személyes jogok

„A jogban jobban megbízhatsz,
mint annak a kedvességében, akinek teljhatalma van feletted.”¹⁶

Rebecca Solnit

megsértése (szexuális erőszak, fogamzással kapcsolatos kérdések), illetve a szükséges információk, a családtervezési szolgáltatások és a fogantatással kapcsolatos problémák megoldásához szükséges egészségügyi ellátás megtagadása. A tájékoztatás és az ellátás hiánya miatt a várandóssággal összefüggő problémákba halnak bele a legtöbben a 15–19 éves lányok között. Sierra Leonében nyolcból egy nő veszíti életét a terhesség alatt vagy szülés közben, részben azért, mert a női nemi szerv megcsonkítása miatt magasabb a kockázat, részben pedig azért, mert a problémás szülést a hűtlenség jelének tekintik – a nőknek előbb „be kell ismer-niük” a feltételezett megcsalást, mielőtt sürgősségi ellátásban részesülhetnének.¹⁷

Az, hogy a nők a testükkel és az életükkel kapcsolatban döntési jogot kapjanak, gyakran a törvény egy olyan határmezsgyé-jére esik, amely a család életébe szólna bele,

ezt pedig nem merik vállalni. A 19. század feministái nemcsak a szavazati jogot próbálták kiharcolni, hanem a házasságon belüli nemi élet feltételeinek szabályozásához való jogot is. Ezekről azonban senki nem vett tudomást. Egy 2011-es ENSZ-jelentés szerint csak 52 ország sorolta jogilag a házasságon belüli nemi erőszakot a bűncselekmény kategóriába; a világ 127 országában még mindig nem számít annak.¹⁸ A nők továbbra is harcolnak olyan jogokért, mint az egyenlő fizetés, illetve olyan jogokért, amelyek megvédik őket az otthon elszenvedett bántalmazástól és erőszaktól, a kényszerházasságtól és a nem kívánt terhességtől. Charlotte Bunch, a Center for Women's Global Leadership szervezet alapítója szerint ha összeadjuk az adós, háztartásbeli és szexuális szolgáskorban élő gyermekeket és nőket, több rabszolga él a világon ma, mint eddig bármikor. Márpedig a rabszolgáknak egyáltalán nincsenek jogaik.

Következtetés

A címben feltett kérdésre aggasztó a válasz. Az, hogy milyen jogaink vannak nőként, és ezeket mennyiben tartják be a különböző intézmények – akár rendfenntartó szerv, akár valamilyen nagyvállalat vagy civil szervezet –, attól függ, hogy hol élünk, milyen a bőrszínünk, milyen vallású a környezetünk, mennyire vagyunk jómódúak, és milyen az egészségünk. Ennek ellenére a nők továbbra is azon dolgoznak, hogy javuljon a helyzet. Nemcsak önmagukért, hanem azért is, mert „a nők jogainak kiterjesztése az alapja a társadalom haladásának”, ahogy Charles Fourier francia politikus írta 1808-ban.¹⁹ Szemlátomást sok forog kockán, és sok mindent kell még elérni.

Miért fáradjak a szavazással, amikor úgy sincs hatása a magánéletemre?

Mary Wollstonecraft • Emmeline Pankhurst • Millicent Fawcett • Emily Davison • Elizabeth Cady Stanton • Marija Aljohina

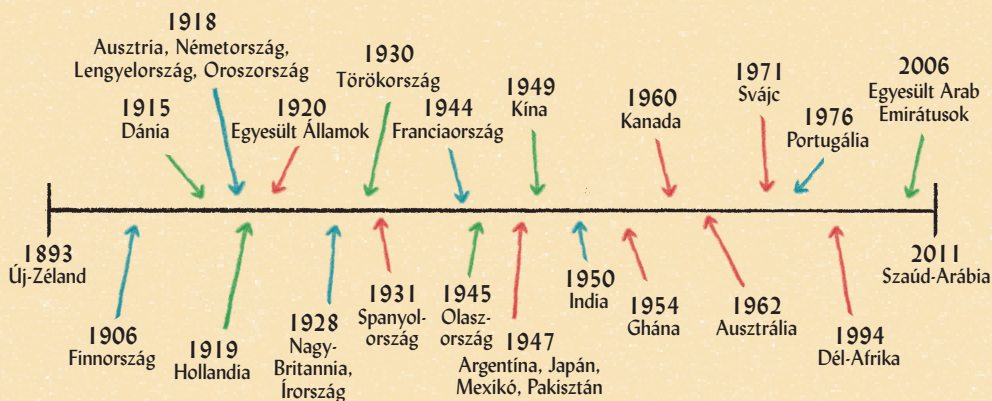
A szavazáshoz való jog sokak számára egyértelműnek tűnik, nem is gondolkodunk rajta. Sőt sokakat egyáltalán nem érdekel a választás, nincs semmilyen véleményük egyik pártról sem (vagy esetleg nem is hisznek bennük). Vajon nőként máshogy kellene gondolkodnunk?

A politika sokszor egy külön világnak tűnik. Ugyan hozzászólhatunk a közösségi médián keresztül, de az online tiltakozástól és élcelődéstől semmi nem változik, minden megy tovább a maga útján. Bár úgy érezhetjük, hogy a nagyközönségnek mindig is volt beleszólása a politikába, ez viszonylag új dolog. A történelem során a legtöbb országban a közemberek véleménye vajmi keveset számított a hatalmat birtoklóknak. Az Izlandi Köztársaságé a világ első országgyűlése; 930-tól kezdve hallgatják meg a szabad emberek véleményét. A demokráciának ez az elképzelése alapozta meg a további országgyűlések létjogosultságát. Ahogy Európában, Amerikában és Ausztráliában is elkezdett terjedni a demokrácia, a színes bőreűektől, a nőktől és a (rab)szolgáktól rendszeresen megtagadták a jogot, hogy részt vegyenek az állítólagosan demokratikus folyamatokban. (**Estelle Freedman** történész és feminista szerint Afrikában és Latin-Amerikában a kolonizáció előtt a nők közel egyenjogúak voltak a férfiakkal, de ahogy az európaiak a saját képükre formálták a meghódított országokat, ez megszűnt.)

A dolgok lassan megváltoztak. Az Egyesült Államokban a rabszolgaság intézményét hiva-

latosan is eltörölték, és 1870-re a színes bőrű férfiaknak és felszabadított férfi rabszolgáknak megadták a szavazati jogot. A nőket viszont még mindig nem ismerte el a törvény, inkább csak a férj és az apa tulajdonaként voltak nyilvántartva (*lásd 16–18. oldal*).

A hivatalos hozzáállás szerint a nőknek nincs szükségük szavazati jogra, hiszen nyugodtan feltételezhető, hogy férjüket és apjukat szolgálnák ki szavazataikkal, arról nem is beszélve, hogy a legtöbb országban a nőket túl oktalannak tartották, hogy szavazati jogot adjanak nekik. Az otthoni teendők elvégzéséhez viszont természetüknél fogva értenek, ezekhez pedig nincs szükség éles és intelligens elmére. **Mary Wollstonecraft** *A Vindication of the Rights of Woman* (A nő jogainak érvényesítése)²⁰ című könyvében célul tűzte ki annak bizonyítását, hogy a nők ugyanolyan intelligensek, mint a férfiak, csak következetesen megtagadták tőlük az oktatást, amivel növelhették volna általános műveltségüket és érvelőképességüket, és hiba „örök gyermekként tekinteni rájuk, akik képtelenek az önálló életre”. Azt is felvetette, hogy akár politikai okok is lehetnek annak hátterében, hogy megtagadják a nőktől az oktatást: „A nők elméjének képzésével vége

Az általános választójog bevezetése világszerte. Dél-Afrikában, Ausztráliában és Kanadában jóval hamarabb jutottak választójoghoz a fehér, mint a színes bőrű vagy a bennszülött nők. Ezeknél az országoknál az utóbbinak a dátumát mutatja az idővonal. (Magyarországon először 1919-ben kaptak a nők részlegesen választójogot. – A lektor.)

lenne a vak engedelmességnek; de mivel a hatalom mindig vak engedelmességet vár el, a zsarnokoknak és a kéjhajhászoknak igazuk van, amikor a nőket sötétben akarják tartani [...] hiszen az előbbieknak szolgák, az utóbbiaknak pedig játékszerek kellene.”

Wollstonecraft nyomán a nők kezdték megkérdőjelezni annak igazságosságát, hogy kizárják őket a politikai és jogi életből annak ellenére, hogy azt követve kell élniük és dolgozniuk. Az elégedetlenség egyre nőtt, és végül a feminizmus első hullámában csúcsosodott ki az 1800-as évek közepén (lásd 11. oldal), amikor a brit nők szervezkedni kezdtek a National Union of Women's Suffrage Societies szárnyai alatt. Civilizált és elfogadható módon tiltakoztak: petíciókkal lobbiztak a parlamentnél, gyűléseket tartottak, és általában véve kulturáltan viselkedtek. Sok év kudarca után azonban – például amikor elbukott a nők választójogát biztosító törvény 1870-ben – néhányan úgy döntöttek, hogy kevésbé nőies, ám cselekvésköz-

pontú lépésekre van szükség. Itt volt az ideje, hogy megmutassák a férfiakból álló országgyűlésnek, hogy eltökéltek, elérve ezzel, hogy meghallgassák őket, és komolyan vegyék a mozgalmat.

A bombasztikus hadjárat

Az **Emmeline Pankhurst** (1858–1928) és **Millicent Fawcett** (1847–1929) irányítása alatt zajló hadjáratban a nők tetteit már nem lehetett figyelmen kívül hagyni: kirakatokat törtek be; telefonkábeleket vágtak el; tönkretették a (csak férfiaknak fenntartott) golfgyepet; női aktokat vágtak össze a múzeumokban; postaládákat, politikusok otthonait és középületeket gyújtottak fel, de még robbanószerkezetet is elhelyeztek a Szent Pál-székesegyházban, a westminsteri apátságban és a Bank of England közelében. 1913-ban **Emily Davison** (1872–1913) belehalt sérüléseibe, miután megpróbálta megragadni a király lovának kantárát az epsomi lóversenyen. Halála nem volt

hiábavaló: felhívta a figyelmet a szüfrazsettek törekvéseire.

1900 és 1914 között több mint ezer nőt börtönöztek be. Sokan közülük éhség-sztrájkba kezdtek, ezért beléjük kényszerítettek az ételt, így próbálva megtörni a tiltakozást. Egy székhez kötözték a sztrájkolókat, kifeszítették a szájukat, és egy gumicsövet vezettek le a torkukon, amely sok esetben felsértette a nyelőcsövet. Emmeline Pankhurst 1913-ban tizenkét alkalommal kezdett éhség-sztrájkba: a „macska-egér törvény” értelmében az éhség-sztrájkolókat elengedték, amíg visszanyerték az egészségüket, majd újra bebörtönözték őket. Amikor Pankhurstöt végérvényesen kiengedték 1913-ban, az Egyesült Államokba ment előadói körútra: „Azért jöttem, hogy megmutassam, milyen az a polgárháború, ahol a nők viselnek hadat.” A csatátér kiszélesedett.

Az amerikai verzió

Az amerikai Lucy Burns (1879–1966), Alice Paul (1885–1977) és Harriot Stanton Blatch (1856–1940) egyetértettek abban Pankhursttel, hogy a nők szavazati jogának megtagadása azt jelenti: örökre megtagadják tőlük a függetlenséget, mert nincs joguk örökölni, nincs tulajdonjoguk, és nem fizetik meg a munkájukat. Ez ellen csak konkrét tettekkel lehet fellépni.

Blatch az egyik első, szavazati jogot követelő amerikai aktivista, **Elizabeth Cady Stanton** (1815–1902) lánya volt. 1848-ban Stanton és Lucretia Mott (1793–1880) gyűlést tartottak New Yorkban, ahol megvitatták a nők társadalmi, civil és vallási jogait. Stanton beszéde így kezdődött: „Maguktól értetődőnek tartjuk a következő igazságokat: a férfi és a nő egyenlőnek teremtetett, és a Teremtő mindkét nemet bizonyos elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel.” Stanton folyamatosan küzdött a nők szavazati jogáért, különösen abban az időben, amikor terítékre került a tizenötödik alkotmánymódosítás a kiterjesztett választójogról. Stanton és Susan B. Anthony (1820–1906) amellel érvelt, hogy a módosításnak „általános választójogot” kellene biztosítania, ehelyett a hatalmon lévők – mind férfiak – az „általános” után a „férfi” szót illesztették. Így a színes bőrű férfiak szavazati jogot kaptak, a nőknek azonban még ötven évet, 1920-ig kellett várniuk. Addigra a világ más területei megelőzték az Egyesült Államokat: Új-Zélandon 1893-ban már szavazhattak a nők. A századfordulóra a mozgalom behálózta az egész világot: Latin-Amerikában Francisca Diniz (1859–97) és Bertha Lutz (1894–1976), a Közel-Keleten Qasim Amin (1865–1908), Ázsiában Kishida Toshiko (1863–1901), Oroszországban Alexandra Kollontaj (1872–1952) vezetésével.

„Azoknak az embereknek a fájdalmát és sérelmeit hagyják teljesen figyelmen kívül, akiknek egyáltalán nincs hatalmuk.”

Emmeline Pankhurst

*"Semmi nem javítja jobban
az ítélőképességet és
a lelkiismeretet,
mint az egyén
felelőssége."*

Elizabeth Cady Stanton

De ugye ma már nem kell emiatt aggódni?

Cady Stanton és Pankhurst mellett érvelt, hogy a szavazati jog hatalmat ad a nőknek az élet különböző területein: a munka, a fizetés és a vagyon kérdésében, a saját testük feletti rendelkezésben, illetve a fizikai támadás – beleértve a férj támadását is – alóli felszabadulást. Világszerte a nők még ma is vívják ezeket a harcokat, és a kivívott jogok minden kormányváltáskor veszélybe kerülhetnek. A parlamenti képviselők mindössze 22%-a nő, ami azt jelenti, hogy még mindig a férfiak uralkodnak a törvényhozás világában. És bár a világ összes országa – kivéve a Vatikánt – megadta a szavazati jogot a nőknek, egyes országok erősen korlátozzák azokat. Szaúd-Arábiában 2015-ben szavazhattak először a nők, de a kormányzati ügyintézéshez továbbra is szükségük van egy férfi engedélyére. Franciaországban a nők egészen 1944-ig nem szavazhattak. 2000-re azonban olyan befolyásra tettek szert a parlamentben,

Alapvető kérdés

Ha a nők nem szavazhatnak, és a politikai hatalom a férfiak kezében összpontosul, kinek az érdekeit szolgálja a törvény?

hogy megszületett a törvény, amely előírta a jelölési folyamatban a nemek egyenlő arányát. Ez végül a választásokon induló és a megválasztott nők számának növekedéséhez vezetett, aminek eredményeképp a 2012-ben megalakuló kabinetben fele-fele arányban voltak nők és férfiak. A francia feministák szerint ez jó kezdet. Ahogy Párizs első női polgármestere, Anne Hidalgo mondta győzelmi beszédében: „Én vagyok Párizs első női polgármestere. Tisztában vagyok az ezzel járó kihívásokkal.”

Következtetés

Az Interparlamentáris Unió szerint 2015 óta nem növekszik a nők száma az országgyűlésekben. A nők egyre kevésbé részesei a politikának, ahelyett, hogy keresnék a lehetőségeket, hogy nagyobb számban jelenjenek meg ezen a szintéren. **Marija Aljohinát** (1988–), a Pussy Riot tagját börtönbüntetésre ítélték aktivista munkájáért, mégis azt nyilatkozta 2017-ben a *The Guardian*-nek: „A körülményektől függetlenül cselekedni kell. Én a közöny és a fásultság ellen, a szabadságért és a választás lehetőségéért harcolok.”²¹ Mi mit teszünk?